Свір С. В.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

АВТОМАТИЗАЦІЯ ВИРОБНИЧИХ ПРОЦЕСІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ВИЖИВАННЯ БІЗНЕСУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

На сьогодні одним із головних викликів України є демографічна криза та викликаний нею дисбаланс на ринку праці. На жаль, ці проблеми не зникнуть із завершенням війни, і будуть супроводжувати Україну ще не одне десятиліття. За офіційними оцінками, з України на постійній основі виїхало не менше 5 млн. осіб, з яких 56% – особи працездатного віку, 71% мають вищу освіту [1; 12]. Якщо врахувати осіб, які зберегли певний зв'язок з Україною, але де-факто не є постійними учасниками трудових або інших економічних відносин, то фактично економічну систему країни покинуло до 10 млн. осіб [2].

Протягом найближчого десятиріччя, навіть за умови закінчення війни, дефіцит на ринку праці становитиме не менше 4,5 млн. працівників [1; 12]. Вказані показники показують картину в цілому по країні. Очевидно, що у східних та центральних регіонах ситуація набагато гірша. При цьому соціальне навантаження на бюджет та відповідно на тих співробітників, хто залишиться на ринку праці, буде катастрофічно зростати через подальше збільшення частки людей непрацездатного віку та людей, які втратили працездатність через війну.

У той же час, в умовах неминучої інтеграції України у світову економіку, із закінченням війни багатократно зросте конкурентний тиск з боку іноземних виробників, які зараз активно не заходять в Україну через питання безпеки.

Отже, на сьогодні невід'ємною умовою подальшого виживання підприємств на мікрорівні, а також збереження економічної системи країни на макрорівні, є підвищення продуктивності праці. Одним з двох основних її індикаторів, які досліджуються Міжнародною організацією праці, є обсяг ВВП на одного зайнятого (Real GDP Output per worker) [7; 8].

На рис. 1 та рис. 2 наведено динаміку обсягу ВВП на одного зайнятого та частки зарплат у ВВП в Україні та деяких інших країнах [4; 5].

Отже, продуктивність праці у грошовому виразі в декілька раз нижче, ніж у європейських країнах (40 тис. дол. проти 80-120 тис. дол.), а частка

зарплати у ВВП лише незначно нижче (50% проти 60%). Таке співвідношення є тривожним, адже воно свідчить про те, що у суб'єктів господарювання дуже слабкий «запас міцності» по витратах на оплату праці. До 2022 року недостатня продуктивність праці значною мірою компенсувалася наступними факторами:

– більша кількість доступної робочої сили;

– нижчі ціни на інфраструктуру, енергоносії та логістику;

– слабка залежність від європейського ринку.

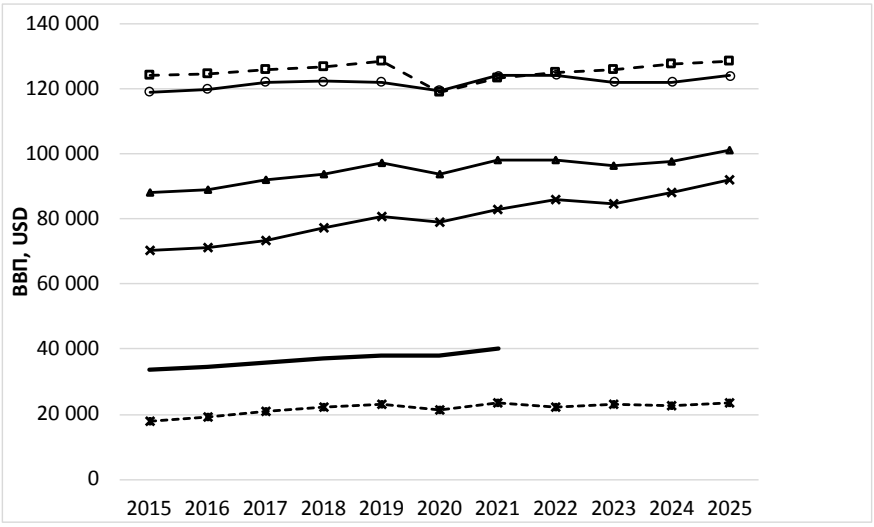

Рис. 1. Динаміка продуктивності праці на одного зайнятого

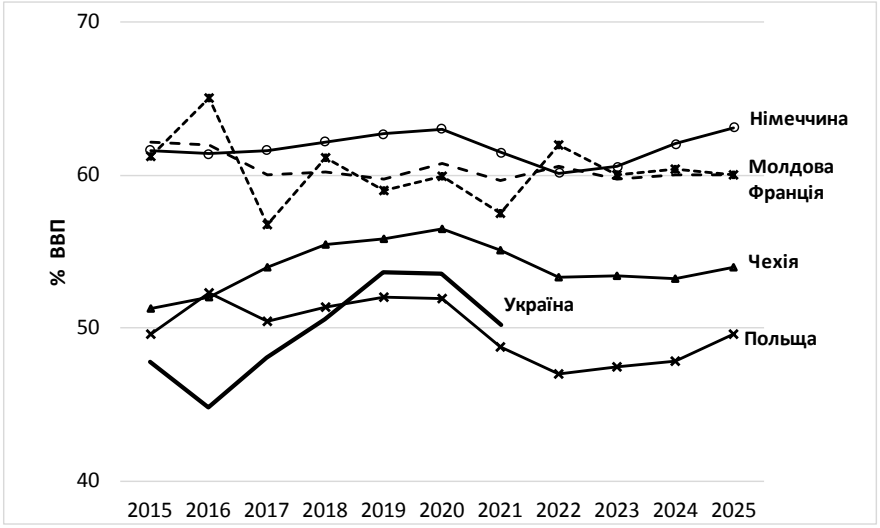

Рис. 2. Динаміка частки зарплати у ВВП

На сьогодні ці переваги не діють, і український бізнес вже працює у рівних умовах з європейським, а за деякими параметрами – навіть у більш жорстких.

Історично причинами нижчої продуктивності праці в Україні є:

– значна частка продукції з низькою доданою вартістю (в т.ч. сировини);

– низька ступінь автоматизації, висока доля ручної праці;

– відсутність економічних стимулів для підвищення продуктивності за наявності вищенаведених компенсуючих переваг.

Таким чином, в умовах демографічної кризи, враховуючи наведені вище фактори, одним з основних драйверів виживання виробничого бізнесу в Україні вбачається автоматизація виробничих процесів та оновлення обладнання з пріоритетом саме на підвищення продуктивності праці.

Значну роль у процесі стимулювання оновлення обладнання взяла на себе держава, запроваджуючи наступні програми:

– мікрогранти на розвиток бізнесу;

– гранти на розвиток переробних підприємств;

– компенсація процентів по кредитах по програмі «5-7-9».

Безумовно, наявність цих програм є позитивним фактором. Але, на думку автора, вони мають обмежений короткостроковий ефект та не стимулюють мультиплікативне залучення приватних інвестицій.

З метою підвищення ефективності використання бюджетних коштів у довгостроковій перспективі, державі слід зосередитися на заходах, які більш складні у реалізації [9], але орієнтовані на створення привабливої інфраструктури для залучення приватних інвестицій у оновлення обладнання:

– розвиток програми страхування військових ризиків (дане питання є предметом окремого дослідження автора [8]);

– надання податкових пільг підприємствам, які інвестують у основні засоби;

– фінансування наукових розробок та освіти з метою забезпечення бізнесу кваліфікованими співробітниками, в т.ч. інженерно-технічного профілю для обслуговування сучасного виробничого обладнання;

– зміщення фокусу державного грантового фінансування на користь проєктів, які передбачають більшу продуктивність праці (додавання відповідного критерію у систему прийняття рішень про надання грантів).

Список використаних джерел:

1. Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 року. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-stratehii-demohrafichnoho-rozvytku-ukrainy-na-period-do-2040-roku-922r-300924.
2. Демографічна криза в Україні: оцінки Інституту демографії та варіанти вирішення проблем. URL: https://unn.ua/news/demohrafichna-kryza-v-ukraini-otsinky-instytutu-demohrafii-ta-varianty-vyrishennia-problem.
3. IMF World Economic Outlook. https://www.imf.org/en/publications/weo/issues/2025/10/14/world-economic-outlook-october-2025.
4. International Labour Organization Statistics on labour productivity. URL: https://ilostat.ilo.org/topics/labour-productivity/#data-catalogue.
5. International Labour Organization Statistics: Output per worker. URL: https://rplumber.ilo.org/data/indicator?id=GDP_211P_NOC_NB_A&lang=en&type=label&format=.csv.gz&channel=ilostat.
6. Gross fixed capital formation (% of GDP). World Bank Group. URL: https://data.worldbank.org/indicator/NE.GDI.FTOT.ZS.
7. Махортов Ю. О., Секрет О. В. Продуктивність праці в українському та світовому вимірах. *Економічний простір*. 2020. № 163. С. 7-13. https://doi.org/10.32782/2224-6282/163-1.
8. Свір С. В. Система страхування військових ризиків як найбільш ефективний механізм стимулювання інвестицій. Соціально-економічні та правові проблеми розвитку країн: Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 23-24.10.25 р.). Прага: Oktan Print, 2025. 321 с.
9. Гринько Т., Гільорме Т., Управління інноваціями бізнес-структур у цифровому контексті. *Економіка та суспільство*/ 2024. № 67. https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4749.

Д-р екон. наук Семенча І. Є., Кісін Б. О.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ЗБУТУ В ДІЯЛЬНОСТІ МЕРЕЖЕВОГО РІТЕЙЛУ

Сучасний мережевий рітейл (МР) функціонує в умовах високої конкуренції, насиченості ринку та динамічних змін. Швидко глобальна цифрова трансформація, пандемія COVID 2019 року та окремі локальні кризи прискорили перехід до омніканальної моделі збуту що висуває перед підприємствами нові складні вимоги до організації збутової діяльності. Ефективність збутових процесів впливає на ключові показники такі як: оборот, прибутковість та швидкість масштабування мережі. Оскільки МР функціонує у динамічній середі підприємства